

Л. П. СІДЕЛЬНИКОВА

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет
ORCID: 0000-0001-7182-2923

О. М. ПОСАДНЄВА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет
ORCID: 0000-0001-8721-5124

АРХІТЕКТОНІКА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті досліджено теоретико-методологічні засади формування фінансового потенціалу держави як ключової передумови забезпечення економічної стійкості та фінансової безпеки в контексті сучасних викликів безпекового середовища. Розкрито архітектоніку фінансового потенціалу, визначено його структурні елементи – бюджетні ресурси, державний борг, золотовалютні резерви та інвестиційний потенціал, а також охарактеризовано їх взаємозв'язок із фінансовою безпекою держави. Здійснено моніторинг доходів і видатків Зведеного бюджету України, досліджено динаміку державного боргу та золотовалютних резервів. Проаналізовано вплив трансформаційних процесів у публічних фінансах на здатність держави мобілізувати ресурси для підтримання макроекономічної стабільності та реалізації пріоритетів розвитку. За результатами аналізу виявлено суттєві зміни у структурі бюджетних доходів, видатків і боргу, зумовлені воєнними, економічними та інституційними чинниками. Доведено, що повномасштабна війна спричинила скорочення податкової бази, зростання частки зовнішніх трансфертів і боргового навантаження, внаслідок чого обмежується фінансова спроможність держави та посилюється її залежність від міжнародної допомоги і кредитної підтримки партнерів. Обґрунтовано взаємозалежність між рівнем фінансового потенціалу та фінансовою безпекою, їхню синергію у забезпеченні стійкості фінансової системи та відновлювального розвитку економіки. Запропоновано концептуальний підхід до розширення архітектури фінансової безпеки через інтеграцію інструментів нарощування фінансового потенціалу. Визначено основні напрями посилення фінансового потенціалу: удосконалення бюджетної політики, оптимізація боргового навантаження, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, розвиток ринку капіталу та поглиблення прозорості управління публічними фінансами. Сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів управління публічними фінансами, спрямованих на зміцнення фінансового потенціалу, мінімізацію ризиків і забезпечення довгострокової стійкості економічної системи.

Ключові слова: фінансова безпека, публічні фінанси, фінансовий потенціал, бюджетні ресурси, державний борг, золотовалютні резерви, міжнародна фінансова допомога.

L. P. SIDELNYKOVA

Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Finance, Accounting and Taxation
Kherson National Technical University
ORCID: 0000-0001-7182-2923

O. M. POSADNIEVA

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Finance, Accounting and Taxation
Kherson National Technical University
ORCID: 0000-0001-8721-5124

ARCHITECTONICS OF THE STATE'S FINANCIAL POTENTIAL UNDER MODERN SECURITY CHALLENGES

The theoretical and methodological foundations for forming the financial potential of the state as a key prerequisite for ensuring economic stability and financial security in the context of modern security challenges are explored in this article. The architectonics of financial potential is revealed, its structural elements are identified – budgetary resources,

public debt, gold and foreign exchange reserves, and investment potential – and their interconnection with the financial security of the state is characterised. Monitoring of revenues and expenditures of the Consolidated Budget of Ukraine is carried out, and the dynamics of public debt and gold and foreign exchange reserves are studied. The impact of transformation processes in public finances on the state's ability to mobilise resources to maintain macroeconomic stability and implement development priorities is analysed. The analysis revealed significant changes in the structure of budget revenues, expenditures and debt caused by military, economic and institutional factors. It is proved that full-scale war has led to a reduction in the tax base, an increase in the share of external transfers and debt burden, thereby limiting the financial capacity of the state and increasing its dependence on international aid and credit support from partners. The interdependence between the level of financial potential and financial security, their synergy in ensuring the stability of the financial system and the sustainable development of the economy, is substantiated. A conceptual approach to expanding the architecture of financial security through the integration of instruments increasing financial potential is proposed. The main directions for enhancing financial potential are identified: improving budgetary policy, optimising debt burden, increasing the efficiency of financial resource use, developing the capital market and deepening the transparency of public finance management. Practical recommendations are formulated for improving public finance management mechanisms aimed at strengthening financial potential, minimising risks and ensuring the long-term sustainability of the economic system.

Key words: financial security, public finances, financial potential, budgetary resources, public debt, gold and foreign exchange reserves, international financial assistance.

Постановка проблеми

Фундаментальною основою ресурсного забезпечення національної економіки є фінансовий потенціал держави. Його роль як вирішального чинника імплементації стратегій сталого розвитку домінує в сучасній парадигмі управління. Це поняття виходить за межі простого агрегування наявних фінансових ресурсів (грошових потоків та накопичень), репрезентуючи інституційну якість і системну здатність держави ефективно здійснювати їх мобілізацію, раціональний розподіл та цільове використання для вирішення пріоритетних завдань національного розвитку.

Для України, яка зіткнулася з безпрецедентними викликами військової агресії, питання формування та ефективного використання фінансового потенціалу набуває особливої гостроти. Повномасштабна війна, енергетична криза та глобальні економічні виклики вимагають інноваційних підходів до управління публічними фінансами, спрямованих не лише на забезпечення виживання держави, а й на створення передумов для її повоєнного відновлення та сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичний базис фінансового потенціалу держави сформований на засадах класичних теорій публічних фінансів та сучасної макроекономічної думки, що аналізує роль держави у мобілізації та розподілі ресурсів. В цьому контексті варто виокремити праці Р. А. Масгрейва, Дж. Стігліца, В. Танзі, Д. Ачемоглу, К. Райнхарта, К. Рогоффа, які з різних наукових парадигм розкривають архітектуру фінансового потенціалу, акцентуючи увагу на його ключових елементах: ефективності оподаткування, сталості державного боргу та якості фінансових інститутів. Теоретико-методологічні засади нарощування фінансового потенціалу та практичні аспекти його реалізації в контексті забезпечення економічної стійкості на мікро- та мезорівнях ґрунтовно досліджувалися і у працях провідних вітчизняних науковців. Причому найбільш поширеними у визначенні фінансового потенціалу є такі підходи: ресурсний (Г. Возняк, В. Свірський, Ю. Булатова), комбінований (С. Шумська, С. Фролов, О. Козьменко, А. Бойко) та екстремальний (В. Павлов, А. Ахмедов, Ж. Голодова). Окрему увагу дослідники приділяють взаємозв'язку фінансового потенціалу з фінансовою безпекою держави (І. Школьник, С. Козьменко, К. Захожай, Н. Рудик, Т. Жибер). Разом з тим, у вітчизняній науковій думці здебільшого досліджуються фінансові потенціали регіонів та фінансові потенціали підприємств, у той час як визначенню фінансового потенціалу держави не приділено значної уваги.

Формулювання мети дослідження

Метою статті є ідентифікація структурних елементів фінансового потенціалу держави і розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності мобілізації та використання фінансових ресурсів в умовах сучасних викликів безпекового середовища.

Викладення основного матеріалу дослідження

У контексті глобальної економічної турбулентності, зростання геополітичних ризиків та необхідності забезпечення стійкості національних систем, питання ефективного формування та використання фінансового потенціалу держави набуває особливої актуальності. Здатність уряду мобілізувати, розподіляти та цілеспрямовано використовувати фінансові ресурси визначає не лише поточну економічну стабільність, але й довгострокову безпекову стійкість, особливо в умовах гібридних загроз та новітніх викликів безпекового середовища. Саме тому дослідження архітектури фінансового потенціалу, його адаптаційних механізмів і шляхів нарощування є ключовим імперативом сучасної економічної науки.

Хоча поняття фінансового потенціалу держави активно використовується в економічній науці, єдиний підхід до його трактування досі відсутній, що створює методологічні прогалини. Більшість класичних визначень, сформульованих на статичному обліку наявних ресурсів (бюджетних надходжень, резервів), не враховують динамічний, інституційний та адаптивний компоненти, які є вирішальними для забезпечення сталого розвитку та економічної безпеки. Це вимагає розробки комплексного визначення, яке б об'єднувало ресурсну базу, інституційну спроможність та потенціал до генерації нових фінансових можливостей.

На нашу думку, фінансовий потенціал держави – це комплексне поняття, що охоплює сукупність наявних та потенційно доступних фінансових ресурсів, а також механізми і можливості їх мобілізації та ефективного використання для забезпечення функціонування економіки і досягнення стратегічних цілей розвитку. Це не лише статичний запас ресурсів, але й динамічна здатність фінансової системи адаптуватися до змін та генерувати нові можливості.

Виходячи з визначення, ключовими результатами ефективного використання фінансового потенціалу є:

1. Формування ресурсів – повна мобілізація фінансових ресурсів через податкову систему, державні запозичення і управління державними активами.
2. Ефективний розподіл – цільове спрямування коштів відповідно до пріоритетів сталого розвитку та національних інтересів.
3. Сталий розвиток – досягнення економічного зростання з одночасним забезпеченням соціальної справедливості та екологічної безпеки.

Безпосередній зв'язок між фінансовим потенціалом та Цілями сталого розвитку ООН (SDGs) проявляється через забезпечення ресурсної бази для подолання бідності, розвитку інфраструктури, інвестування в освіту і охорону здоров'я, захисту довкілля та інших критичних напрямів [1]. Без належного фінансового потенціалу реалізація цих цілей залишається декларативною.

На рис. 1 представлено основні складові фінансового потенціалу держави, серед яких:

1. Бюджетні ресурси – доходи та видатки державного й місцевих бюджетів, що формують базу фінансової спроможності держави.
2. Державний борг – внутрішні та зовнішні запозичення як інструмент розширення фінансових можливостей держави.
3. Золотовалютні резерви – резервні активи, що забезпечують стабільність національної валюти та стійкість фінансової системи.
4. Інвестиційний потенціал – спроможність залучати та ефективно використовувати інвестиційні ресурси для економічного розвитку.

Рис. 1. Складові фінансового потенціалу держави

Джерело: складено авторами самостійно

Водночас, вагомий вплив на фінансовий потенціал здійснює фінансова безпека – стан захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин [2]. Саме взаємодія всіх компонентів фінансового потенціалу забезпечує синергетичний ефект, який дозволяє державі ефективно реалізовувати стратегії сталого розвитку навіть в умовах нестабільності.

Фінансова безпека держави та її фінансовий потенціал перебувають у тісному взаємозв'язку, формуючи основу для сталого розвитку економіки. Дослідження, проведені І. Школьник та С. Козьменком, демонструють, що високий фінансовий потенціал створює буфер проти зовнішніх і внутрішніх шоків, підвищуючи стійкість фінансової системи та її здатність підтримувати стабільне економічне зростання [3]. На думку К. Захожай, Н. Рудик і Т. Жибер, «дотримання фінансової стабільності – одна із найважливіших умов реалізації потенціалу держави у сучасному світі. Країни з більш розвиненою фінансовою системою мають тенденцію зростати і розвиватися швидшими темпами, не хтуючи питаннями національної безпеки. ... Фінансова безпека є необхідною умовою, що дозволяє досягати інших важливих громадських та політичних цілей, які є важливими для держави та населення. Оскільки дотримання національної безпеки є першочерговою задачею для України, вона є необхідною умовою у контексті досягнення основних її завдань» [4].

Наведені наукові підходи демонструють синергію між фінансовим потенціалом (як ресурсною базою і мобілізаційною спроможністю) та фінансовою безпекою (як станом захищеності і стійкості). Високий потенціал є не лише наслідком, а й передумовою та ключовим механізмом забезпечення стійкості національної фінансової системи в умовах глобальних, регіональних та внутрішніх загроз. Без наявності достатнього фінансового потенціалу неможливе ефективне функціонування критично важливих секторів, що прямо впливає на обороноздатність та соціально-економічну стабільність держави.

Враховуючи виклики безпекового середовища та необхідність системного нарощування фінансової стійкості України, ми вважаємо за доцільне розширити традиційне розуміння фінансової безпеки, включивши до її архітектури ключові складові, які безпосередньо підвищують фінансовий потенціал. Такий підхід дозволяє перейти від пасивної функції захисту до активної функції формування та розвитку потенціалу, що відображено на рис. 2.

Бюджетна стабільність	Збалансованість бюджету, оптимальний рівень дефіциту та ефективна система міжбюджетних трансфертів формують основу фінансової безпеки. Достатній фінансовий потенціал дозволяє державі підтримувати необхідний рівень видатків навіть у періоди економічного спаду
Управління зовнішнім боргом	Надмірне боргове навантаження становить критичну загрозу для фінансової безпеки. Розвинений фінансовий потенціал дозволяє оптимізувати структуру державного боргу та забезпечити його обслуговування без надмірного тиску на бюджет
Стабільність національної валюти	Курсова стабільність є важливим індикатором фінансової безпеки. Достатні золотовалютні резерви як складова фінансового потенціалу забезпечують здатність центрального банку проводити ефективну валютну політику

Рис. 2. Складові фінансової безпеки держави, які підвищують її фінансовий потенціал

Джерело: складено авторами самостійно

Серед ключових ризиків та загроз, що впливають на фінансовий потенціал України, особливо гостро постають проблеми, пов'язані з російською військовою агресією: руйнування критичної інфраструктури, втрата частини економічного потенціалу на тимчасово окупованих територіях, зростання оборонних видатків, вимушена міграція населення. Додатковими викликами є інфляційний тиск та нестабільність валютного ринку.

В сучасних умовах критично важливим для фінансової безпеки України є зменшення залежності від зовнішнього фінансування при одночасному збереженні достатнього рівня міжнародної підтримки для відновлення економіки. Такий баланс вимагає стратегічного підходу до формування та використання фінансового потенціалу держави.

Центральним елементом фінансового потенціалу є бюджетні ресурси, оскільки їхня оптимальна мобілізація і раціональний розподіл відображають здатність держави ефективно використовувати наявні кошти для виконання своїх функцій та забезпечення сталого розвитку. Структура та динаміка доходів і видатків зведеного бюджету слугують ключовим індикатором фінансових можливостей країни та пріоритетів її економічної політики.

Оцінимо зміни, які відбулися у структурі та динаміці бюджетних доходів за останні 4 роки (табл. 1).

Як свідчать дані таблиці 1, структура доходів зведеного бюджету в період 2021-2024 років зазнала суттєвих трансформацій.

Так, питома вага податкових надходжень скоротилася з 87,46% у довоєнний період до 58,21% на третій рік повномасштабної війни. Зазначена редукція зумовлена низкою макроекономічних та деструктивних чинників, зокрема: тимчасовою окупацією територій із значним виробничим (а отже – і податковим) потенціалом, руйнуванням критичних підприємств, скороченням підприємницької активності, зменшенням кількості робочих місць внаслідок мобілізації і міграційних процесів.

Натомість частка коштів, які надходять до бюджету від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ (трансферти), зросла з 0,08% у 2021 році до 13,25% у 2024 році. Загальне зростання обсягу фінансової допомоги від наших іноземних партнерів впродовж дії воєнного стану

перевищило 40 тис. разів. Це пов'язано з неспроможністю України забезпечити достатню наповненість бюджетів усіх рівнів через скорочення внутрішньої ресурсної бази, стрімке зростання видатків на безпеку та оборону і, як підсумок, критичний дефіцит коштів для фінансування першочергових потреб держави.

Таблиця 1

Структура та динаміка доходів Зведеного бюджету України у 2021-2024 роках

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік		2024 рік		Тпр 2024/2021, %
	Сума, млрд грн	Частка, %	Сума, млрд грн	Частка, %	Сума, млрд грн	Частка, %	Сума, млрд грн	Частка, %	
Податкові надходження	1 453,8	87,46	1 343,2	61,16	1 638,1	52,77	2 088,3	58,21	+43,64
Неподаткові надходження	202,5	12,18	368,4	16,77	1 028,1	33,12	1 018,0	28,37	+402,72
Доходи від операцій з капіталом	3,8	0,23	2,9	0,13	3,7	0,12	5,0	0,14	+31,58
Трансферти	1,3	0,08	481,3	21,91	433,6	13,97	475,4	13,25	+36469,23
Цільові фонди	0,8	0,05	0,5	0,02	0,8	0,03	1,1	0,03	+37,50
Усього доходів	1 662,2	100,00	2 196,3	100,00	3 104,3	100,00	3 587,8	100,00	+115,85

Джерело: складено авторами за даними [5]

Структура видатків зведеного бюджету також значно змінилася (рис. 3).

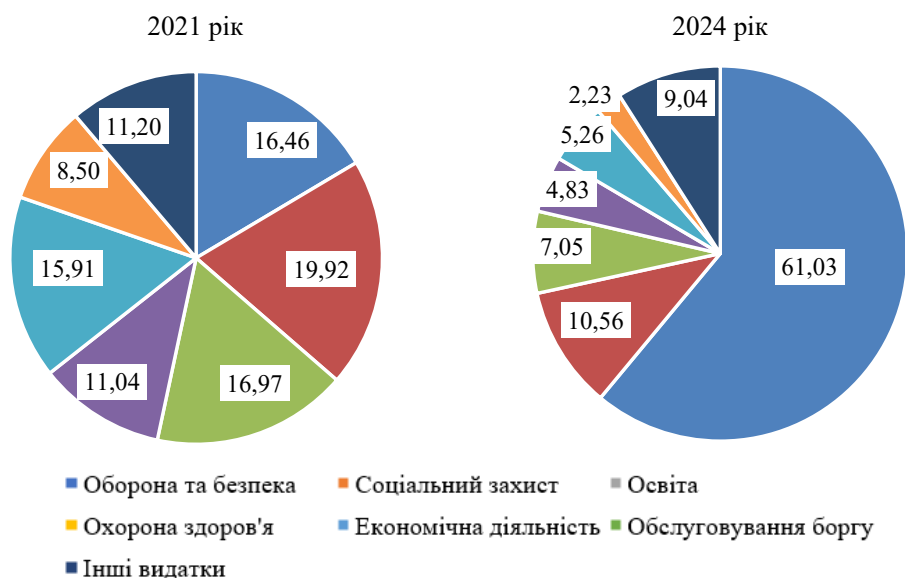

Рис. 3. Структура видатків Зведеного бюджету України у 2021 та 2024 роках

Джерело: складено авторами за даними [5]

Аналіз структури видаткової частини зведеного бюджету вказує на радикальну переорієнтацію фінансових пріоритетів держави у період 2021-2024 років. Так, впродовж останніх чотирьох років видатки на оборону зросли більше ніж у 18 разів (з 127,5 млрд грн у 2021 році до 2304,5 млрд грн у 2024 році). Натомість, спостерігається істотне зменшення питомої ваги видатків, спрямованих на соціально-економічний розвиток: зокрема, на освіту, охорону здоров'я та економічну діяльність. Хоча абсолютні номінальні обсяги фінансування цих галузей збільшилися, враховуючи кумулятивний рівень інфляції за звітний період, їхня реальна вартість фактично знизилася.

Структура видатків зведеного бюджету у 2024 році демонструє переважання витрат на сектор безпеки та оборони, що є наслідком воєнного стану та пріоритетів поточної політики. Висока частка соціальних видатків виконує стабілізаційну функцію, тоді як зростання витрат на обслуговування боргу підвищує бюджетну жорсткість і обмежує простір для розвитку. У цих умовах лімітуються інвестиції в людський капітал та інфраструктуру, що потребує середньострокового балансування видаткової політики з акцентом на відновлення, підвищення ефективності витрат та розширення доходної бази держави. Фіскальна політика безпосередньо впливає на мобілізацію фінансових ресурсів через встановлення податкових ставок, визначення пільг та преференцій, вдосконалення адміністрування податків. Ефективність цих механізмів визначає загальний обсяг доступних фінансових ресурсів та, відповідно, потенціал для фінансування пріоритетних напрямів розвитку.

В умовах війни та відновлення Україна стикається з безпрецедентними бюджетними викликами: значне зростання оборонних видатків, необхідність підтримки внутрішньо переміщених осіб, фінансування відбудови зруйнованої інфраструктури при одночасному скороченні податкової бази через скорочення економічної активності. Це вимагає інноваційних підходів до бюджетного планування та пошуку нових джерел наповнення бюджету, включаючи розширення міжнародної фінансової допомоги і запровадження спеціальних податкових інструментів.

Зрозуміло, що за таких обставин уряд вимушений активно позичати. Причому, внутрішні джерела фінансування бюджетного дефіциту в умовах воєнного стану є досить обмеженими, тому акцент робиться на зовнішніх державних запозиченнях [6, с. 299]. Зазначимо, що державні запозичення можуть бути інструментом розширення фінансових можливостей держави і збільшенням її фінансового потенціалу, однак можуть відігравати і деструктивну роль та «вимивати» значні фінансові ресурси при їх погашенні.

За останні роки відбулося істотне зростання державного боргу України, та, як наслідок, обсягів його погашення (табл. 2).

Таблиця 2

Державний борг України та витрати з його погашення і обслуговування у 2021-2024 роках

Роки	Державний борг, млрд грн	Витрати з погашення та обслуговування державного боргу, млрд грн			Доходи ЗБУ, млрд грн	Питома вага витрат з погашення та обслуговування державного боргу у доходах ЗБУ, %
		погашення	обслуговування	усього		
2021	2 671,8	441,1	155,7	596,9	1 662,2	35,91
2022	4 071,7	448,6	157,9	606,4	2 196,3	27,61
2023	5 519,5	436,5	247,6	684,1	3 104,3	22,04
2024	6 981,0	1 109,6	307,4	1 417,0	3 587,8	39,49

Джерело: складено авторами за даними [5; 7; 8]

Як бачимо, у 2022 році спостерігається значне зростання обсягів державного боргу порівняно з 2021 роком у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України та необхідністю покриття значних бюджетних видатків на оборону. Тобто ці запозичення спрямовувались не на нарощування фінансового потенціалу, а на військові потреби.

Високе боргове навантаження суттєво обмежує фінансовий потенціал держави, критично звужуючи фінансовий простір для реалізації інвестиційних та соціально-економічних програм, оскільки значна частина акумульованих ресурсів спрямовується на обслуговування та погашення боргових зобов'язань. Таке істотне обмеження фінансової спроможності держави спостерігаємо у 2024 році через різке зростання боргових витрат. Отже, борговий чинник є одним з ключових детермінантів фінансової безпеки та фінансового потенціалу держави, оскільки визначає її спроможність мобілізувати й ефективно використовувати фінансові ресурси для забезпечення макроекономічної стійкості та сталого розвитку, і наразі його вплив є негативним. На жаль, подібна тенденція зберігатиметься і надалі, оскільки в умовах війни збільшується бюджетний дефіцит, який потребує покриття за рахунок нових запозичень [9, с. 321].

Золотовалютні резерви (далі – ЗВР) також є складовою фінансового потенціалу держави і відображають її здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім шокам. ЗВР забезпечують можливість держави здійснювати міжнародні розрахунки, покривати дефіцит платіжного балансу і підтримувати стабільність гривні на валютному ринку, що є критично важливим для підтримки торговельних відносин з міжнародними партнерами та забезпечення безперервності економічних операцій, особливо під час війни. Вони також слугують потужним буфером у кризових ситуаціях, дозволяючи Національному банку України оперативно втручатися для згладжування валютних коливань і підтримки довіри інвесторів.

Зміна золотовалютних резервів України впродовж досліджуваного періоду відображена на рис. 4.

За даними рис. 4, золотовалютні резерви України здебільшого показують позитивну динаміку зростання, що свідчить про збільшення фінансового потенціалу країни за рахунок цієї складової. Негативна динаміка спостерігалася виключно у 2022 році – на початку повномасштабного вторгнення РФ. Наявність достатніх золотовалютних резервів істотно підвищує кредитний рейтинг країни на міжнародних ринках капіталу та сприяє активному залученню іноземних інвестицій. Це створює позитивний цикл економічного розвитку та зміцнення фінансової системи держави, що буде відігравати значну роль під час повоєнного відновлення країни.

В умовах посилення глобалізаційних процесів і поглиблення міжнародної інтеграції значну роль у формуванні та реалізації фінансового потенціалу України відіграють зовнішні чинники:

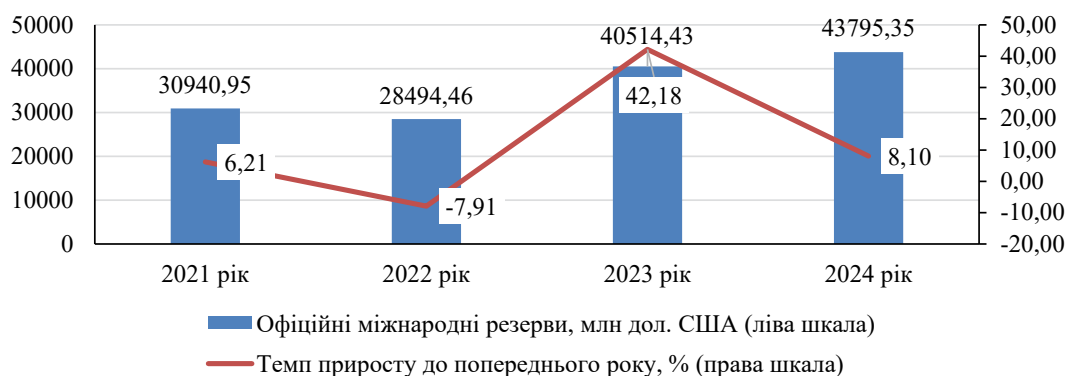

Рис. 4. Динаміка золотовалютних резервів України у 2021-2024 роках

Джерело: складено авторами за даними [10]

1. Міжнародна фінансова допомога. З початку повномасштабної війни Україна отримала безпрецедентну фінансову підтримку від міжнародних партнерів. За даними Міністерства фінансів України, загальний обсяг фінансової допомоги (грантової (безповоротної), макрофінансової, пільгових довгострокових кредитів, кредитних гарантій) від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ у 2022-2025 роках перевищив 1 606 млрд грн [5].

2. Вплив глобальних фінансових ринків. Волатильність світових фінансових ринків безпосередньо впливає на фінансовий потенціал України через такі канали: зміни відсоткових ставок на міжнародних ринках, коливання курсів основних валют, динаміка цін на ключові експортні товари (зерно, метали), зміни настроїв інвесторів щодо ринків, що розвиваються.

Досвід України у залученні міжнародних фінансових ресурсів для розвитку демонструє як успіхи, так і виклики. З одного боку, Україна змогла мобілізувати безпрецедентний обсяг міжнародної підтримки для подолання наслідків війни; з іншого – існують ризики зростання боргового навантаження та формування «пастки залежності» від зовнішнього фінансування.

Ключовим завданням для України є поступовий перехід від екстреної фінансової допомоги до довгострокових інвестицій у відбудову та розвиток економіки. Це вимагає вдосконалення механізмів залучення і використання міжнародних фінансових ресурсів, підвищення прозорості та ефективності проєктів, що фінансуються за рахунок зовнішніх джерел, та розвитку внутрішнього фінансового ринку як альтернативного джерела фінансування.

Висновки

Формування і реалізація фінансового потенціалу України відбувається в умовах безпрецедентних викликів, пов'язаних з військовою агресією РФ, економічною нестабільністю та інституційними проблемами:

1. Військові виклики: колосальні витрати на оборону та безпеку (понад 60% видатків державного бюджету), руйнування критичної інфраструктури, втрата економічного потенціалу на тимчасово окупованих територіях, необхідність одночасного фінансування оборони та відбудови.

2. Економічні виклики: скорочення податкової бази внаслідок зниження темпів економічного зростання, високий рівень інфляції, обмежений доступ до міжнародних ринків капіталу, значне зростання державного боргу та витрат на його обслуговування.

3. Інституційні виклики: недосконалість нормативно-правової бази у фінансовій сфері, високі корупційні ризики та неефективність використання фінансових ресурсів, недостатній розвиток фінансового ринку і обмежений доступ до фінансування, слабкість механізмів контролю та моніторингу використання фінансових ресурсів.

Розуміння цих викликів і розробка ефективних стратегій їх подолання є необхідною умовою для забезпечення фінансової стійкості держави та її сталого розвитку. Причому найбільший виклик полягає не стільки в абсолютному обсязі необхідних ресурсів, скільки у здатності до їхнього результативного розподілу та цільового використання. Без реформування фінансової системи та суттєвого підвищення прозорості навіть значні обсяги міжнародної допомоги не зможуть забезпечити сталий розвиток країни.

Проблема дефіциту фінансових ресурсів та їх раціонального використання набула критичного значення в умовах війни, що актуалізує необхідність пошуку інноваційних механізмів фінансування та максимізації результативності використання кожної гривні. Стратегічне реформування фінансової системи України має бути спрямоване на підвищення її прозорості, ефективності і стійкості. Зокрема, ключовими напрямками реформ є вдосконалення бюджетного процесу, розвиток ринку капіталу, підвищення ефективності управління публічними фінансами, цифровізація фінансових послуг, посилення фінансового нагляду. Лише комплексна, системна та послідовна їх імплементація дозволить подолати існуючі структурні бар'єри та повною мірою реалізувати фінансовий потенціал України.

Список використаної літератури

1. UNDP provides recommendations to assist Ukraine in increasing funding for sustainable development (INFF). *UNDP*. URL : https://www.undp.org/ukraine/news/undp-provides-recommendations-assist-ukraine-increasing-funding-sustainable-development?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.11.2025).
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 02.11.2025).
3. Shkolnyk I., Kozmenko S., Polach J., Wolanin E. State financial security: Comprehensive analysis of its impact factors. *Journal of International Studies*. 2020. № 13(2). URL : https://www.jois.eu/?618,en_state-financial-security-comprehensive-analysis-of-its-impact-factors (дата звернення: 02.11.2025).
4. Захожай К. В., Рудик Н. В., Жибер Т. В. Фінансова безпека держави: бюджетна складова та макроекономічні чинники. *Ефективна економіка*. 2023. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.39> (дата звернення: 02.11.2025).
5. Структура Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL : <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2024&budgetType=CONSOLIDATED> (дата звернення: 03.11.2025).
6. Сідельникова Л.П. Сучасні виклики та новітні асиметрії фіскального простору держави. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип. 20. Т. 1. С. 293-305. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.293-305>
7. Державний борг та гарантований державою борг. *Міністерство фінансів України*. URL : https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg_osn_inf (дата звернення: 03.11.2025).
8. Статистичний збірник Міністерства фінансів України. *Міністерство фінансів України*. URL : <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (дата звернення: 03.11.2025).
9. Посаднева О.М., Березинська М.О. Вплив платежів за державним боргом на прогностичні показники бюджетної безпеки держави. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип. 20. Т. 1. С. 318-327. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.318-327>
10. Золотовалютні резерви України. *Мінфін*. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/2021/> (дата звернення: 04.11.2025).

References

1. United Nations Development Programme (UNDP). (2025) UNDP provides recommendations to assist Ukraine in increasing funding for sustainable development (INFF). Available at: <https://www.undp.org/ukraine/news/undp-provides-recommendations-assist-ukraine-increasing-funding-sustainable-development> (accessed 1 November 2025).
2. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. (2013) Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Nakaz No. 1277 vid 29.10.2013 r. [On approval of the Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine: Order No. 1277 of October 29, 2013]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (accessed 2 November 2025).
3. Shkolnyk I., Kozmenko S., Polach J., Wolanin E. (2020) State financial security: Comprehensive analysis of its impact factors. *Journal of International Studies*, no. 13(2). Available at: https://www.jois.eu/?618,en_state-financial-security-comprehensive-analysis-of-its-impact-factors (accessed November 2, 2025).
4. Zakhzhay K. V., Rudyk N. V., Zhyber T. V. (2023) Finansova bezpeka derzhavy: biudzhetna skladova ta makroekonomichni chynnyky [Financial security of the state: Budgetary component and macroeconomic factors]. *Efektivna ekonomika*, no. 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.39> (accessed November 2, 2025).
5. Open Budget. (2025) Struktura Zvedenoho biudzhetu Ukrainy [Structure of the Consolidated Budget of Ukraine], Available at: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2024&budgetType=CONSOLIDATED> (accessed November 3, 2025).
6. Sidelnikova L. P. (2024) Suchasni vyklyky ta novitni asymetrii fiskalnoho prostoru derzhavy [Modern challenges and the latest asymmetries in the fiscal space of the state]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, no. 20, pp. 293-305. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.318-327>.
7. Ministry of Finance of Ukraine. (2025) Derzhavnyi borh ta harantovanyi derzhavoiu borh [Public debt and state-guaranteed debt]. Available at: https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg_osn_inf (accessed November 3, 2025).
8. Ministry of Finance of Ukraine. (2025) Statystychnyi zbirnyk Ministerstva finansiv Ukrainy [Statistical collection of the Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (accessed November 3, 2025).
9. Posadnieva O. M., Berezyńska M. O. (2024) Vplyv platezhiv za derzhavnym borhom na prohnozni pokaznyky biudzhetnoi bezpeky derzhavy [Impact of public debt payments on forecast indicators of the state's budget security]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, no. 20, pp. 318-327. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.318-327>.
10. Minfin. (2025) Zolotovaliutni rezervy Ukrainy [Foreign exchange reserves of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/2021/> (accessed November 4, 2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025
Дата публікації: 31.12.2025